

Польова Т. В., к.е.н., доц.
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

НАДПРИБУТКОВИЙ БІЗНЕС КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ

В Україні існує 181 заклад відбування покарань. Вона входить до першої десятки країн за кількістю в'язнів у виправних колоніях (звіт Ради Європи) – більше 52,9 тисяч осіб. Рівень ув'язнень в Україні – 125 ув'язнених на 100 тисяч населення (цей показник є вищим за середній показник по Європі). Майже при кожній колонії є власне виробництво, проте, за даними Міністерства юстиції України, рентабельними є менше 20 % підприємств системи Державної кримінально-виконавчої служби. Саме у цій сфері ризик зловживань щодо осіб, які зазнали правообмежень, а, отже, позбавлені певної міри захисту, є дуже високим.

У національному законодавстві зазначено, що у виправних закладах праця є правом, а не обов'язком (п. 3.1 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 р. № 396/5), проте політика адміністрації установ виконання покарань, здебільшого, вказує на примусовість праці. Відповідно Інструкції праця засуджених здійснюється на добровільній основі на підставі трудового договору. Заробітна плата, нарахована засудженим не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру. Засудженим до позбавлення волі, які працюють, зараховується на особовий рахунок не менш як п'ятдесят відсотків нарахованого їм місячного заробітку (п. 3.6 Інструкції). Засуджені можуть залучатися без оплати праці лише до робіт з благоустрою виправних центрів і прилеглих до них територій, поліпшення житлово-побутових умов, допоміжних робіт із забезпечення виправних центрів продовольством.

За даними досліджень до 40 % осіб, які потрапляють до установ виконання покарань, раніше ніде не працювали і тому продуктивність їх праці в цих установах значно нижча, ніж у середньому на підприємствах країни. Організація праці в місцях позбавлення волі характеризується практично відсутністю вибору робочих місць для ув'язнених. Проте доцільно, щоб після такої праці людина, яка звільнилася, мала можливість використати отримані навички і досвід, забезпечити собі засоби для гідного життя.

В цехах кримінально-виконавчих установ наявні різні види робіт: виготовлення альтанок і урн, плитки і парканів, корпусних меблів і дверних блоків, дитячих майданчиків і палетів, роз'єднувачів, виробів з природного каменю, обладнання енергетичного та для радіомереж, миючих засобів, рибальських снастей, спецодягу, рюкзаків і бушлатів, постільної білизни, сувенірних виробів; переробка полімеру; фасування будівельних матеріалів,

деревного вугілля, лаврового листа; переробка зерна. Ув'язнені займаються металопереробкою, зварювальними роботами; порізкою та сушкою пиломатеріалів.

За день на деревообробних виробництвах на одного засудженого до позбавлення волі може приходиться до тонни деревини в обробку, а година праці коштує близько 15 гривень. Цех, що виготовляє палети щомісяця відправляє продукції на 10 тисяч євро до Німеччини, а отримують робітники менше двох тисяч гривень.

На полімерному виробництві Ігреського виправного центру № 133 засуджені плавлять вживану тару без дотримання правил техніки безпеки та санітарних норм. У колоніях засуджені залучаються до робіт на промисловій території без проведення навчань, інструктажів, за відсутності засобів індивідуального захисту (респіраторів) та без забезпечення захисним обладнанням. Права в'язнів на безпечні та нешкідливі умови праці не забезпечуються. При цьому виробництва при кримінально-виконавчих установах приносять сотні тисяч гривень прибутку. Здійснюються рекламні заходи щодо цієї продукції (виставки «Лавка майстра»), є прайс-листи продукції, яка виготовляється підприємствами установ виконання покарань (Ізяславська виправна колонія № 31, Замкова виправна колонія № 58, Райківецька виправна колонія № 78, Шепетівська виправна колонія № 98, Коростенська виправна колонія № 71, Бердичівська виправна колонія № 70; підприємства Житомирської установи виконання покарань № 8, Державної кримінально-виконавчої служби України № 84, Ладижинської виправної колонії № 39).

Районні державні адміністрації на сторінках веб-порталу «Про залучення виробничого потенціалу установ виконання покарань в економіку області» також розміщують рекламу виробничих підприємств колоній із зазначенням можливості виробляти різну продукцію з металу, каменю та дерева за замовленнями клієнтів (<https://bit.ly/2HItke4>; <https://bit.ly/3ozm4Cb>; <https://bit.ly/3oy9WkN>; <https://bit.ly/37Tj4dR>).

Серед порушень прав на оплату і умови праці можна виділити наступне: неналежне фіксування відпрацьованого робочого часу засуджених, мізерна оплата праці (кілька десятків гривень на місяць), поділ однієї мінімальної зарплати на декількох засуджених, відсутність трудових договорів із засудженими (наприклад, Менська виправна колонія № 91, Покровський виправний центр № 79, Чорноморська виправна колонія № 74). Засуджені вищезгаданої колонії № 74 зазначали, що працюють по 12-16 годин на добу і отримують 1,85 грн. на місяць за розцінками, що жодним чином не вкладається у законодавчо встановлений рівень мінімальної заробітної плати. У подальшому фірми-посередники скупляють вироби засуджених до позбавлення волі за низькими цінами і продають у десятки разів дорожче, що свідчить про очевидні зловживання та корупцію (наприклад, костюм «Мисливець» з якісної тканини, який реалізується за документами з виробництва за 1364 грн.).

Таким чином, українські реалії свідчать, що одним з різновидів покарання стала надприбуткова примусова праця у місцях позбавлення волі.